

ХУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР
ЖУРНАЛИ
6 ЖИЛД, 8 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ
ИССЛЕДОВАНИЙ
ТОМ 6, НОМЕР 8

JOURNAL OF LAW
RESEARCH
VOLUME 6, ISSUE 8

ТОШКЕНТ-2021

Бош мухаррир:

Главный редактор:

Chief Editor:

д.ю.н., проф.

(Doctor of Law, Professor)

Абдурасулова Кумринисо Раимкуловна

Бош мухаррир ўринбосари:

Заместитель главного редактора:

Deputy Chief Editor:

д.ю.н., доцент

(Doctor of Law, Associate professor)

Файзиев Шохруд Фармонович

Хуқуқий тадқиқотлар журнали таҳририй маслаҳат кенгаши

редакционный совет журнала Правовых исследований

Editorial Board Journal of Law research

12.00.01 - Давлат ва хуқуқ назарияси ва тарихи. Хуқуқий таълимотлар тарихи / Теория права и государства, История правовых учений / Theory of law and state, History of legal doctrines

ю. ф. д., проф. Ҳалимбой Бобоев

ю. ф. д., проф. Ахмедшаева Мавлюда

ю. ф. д., проф. Мухиддинова Фирюза

ю. ф. д., проф. Адилходжаева Сурайё

ю. ф. д., проф. Сатторов Абдугаффор

Yosuke Shamoto (Japan)

д.ю.н., проф. Артур Гамбарян

(Республика Армения)

12.00.02 - Конституциявий хуқуқ. Маъмурий хуқуқ. Молия ва божхона хуқуки / Конституционное право; административное право; финансовое право / Constitutional Law; administrative law; financial right

ю. ф. д. Гулчехра Маликова

ю. ф. д. Хусанов Озод

ю. ф. н. Хван Леонид Борисович

ю. ф. д. Силиманова Светлана

Sung Un Lee (South Korea)

д.ю.н., доц. Пешкова Христина Вячеславовна

(Российская Федерация)

12.00.03 - Фуқаролик хуқуқи. Тадбиркорлик хуқуқи. Оила хуқуқи. Халқаро хусусий хуқуқ / Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право / Civil law; Business law; family law; Private international law

юридик фанлар доктори, профессор
Ўзбекистон Республикасида хизмат
кўрсатган юрист Оқюлов Омонбай,
Рузиев Рустам, Рузиназаров Шуҳрат,
Шомухамедова Замира, Баратов
Миродил, Бобоқул Тошев

Dr. Ahmad Issa Altweissi (Jordan)

12.00.04 - Фуқаролик процессуал хуқуқи. Хўжалик процессуал хуқуқи. Ҳакамлик жараёни ва медиация / Гражданское процессуальное право; хозяйственное процессуальное право, арбитражный процесс и медиация / Civil Procedure Law; Economic procedural law, arbitration process and mediation

юридик фанлар доктори, профессор,
Ўзбекистон Республикасида хизмат
кўрсатган юрист Эсанова Замира
Нормуродовна, Мамасидиков Музофар

Jason A. Cantone Federal court center (USA)

12.00.05 - Меҳнат хуқуқи. Ижтимоий таъминот хуқуқи / Трудовое право; право социального обеспечения / The Labor law; Social security law

ю.ф.д., проф. Усманова Муборак Акмалхановна

ю.ф.н., доц. Гасанов Михаил Юриевич

ю.ф.н., доц. Сатторова Гулноза

ю.ф.н., доц. Муродова Гулнора

д.ю.н., проф. Денисов Глеб

(Российская Федерация)

12.00.06 - Табиий ресурслар хуқуқи. Аграр хуқуқ. Экологик хуқуқ / Природоресурсное право; аграрное право; экологическое право / Natural resource law; Agrarian law; Environmental law

Ю.ф.д., проф. Файзиев Шухрат Хасанович, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист ю.ф.н., доц. Скрипников Николай Кузмич, ю.ф.д., проф. Усмонов Муҳаммади Баҳридинович, ю.ф.д., проф. Холмўминов Жума, ю.ф.д., проф. Жўраев Юлдаш Ачилович

Долгополов Кирилл Андреевич
(Российская Федерация)

12.00.07 - Суд ҳокимияти. Прокурор назорати. Хуқуқни муҳофаза қилиш фаолиятини ташкил этиш. Адвокатура / Судебная власть. Прокурорский надзор. Организация правоохранительной деятельности. Адвокатура / The judicial authority. Prosecutor supervision. Organization of law enforcement activities. Advocacy

Ю.ф.д., проф. Пўлатов Бахтиёр Халилович, Ю.ф.д. Саломов Баҳром Саломович, ю.ф.д., проф. Салаев Нодирбек Сапарбаевич (Тошкент давлат юридик университети)

James B. Eaglin Федерал суд Маркази (АҚШ) д.ю.н., проф. Кайрат Османалиев (Қирғизистон Республикаси) к.ю.н., доц. Сергей Шошин (Российская Федерация), д.ю.н., проф. Алексей Кибальник (Российская Федерация), д.ю.н., проф. Кудрявцев Владислав Леонидович (Российская Федерация)

12.00.08 - Жиноят хуқуқи. Криминология. Жиноят-ижроия хуқуқи / Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / Criminal law and criminology; Criminally-executive law

Ю.ф.д., проф. Кабулов Рустам, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, ю.ф.д., проф., Рустамбаев Мирзаюсуп Ҳакимович, ю.ф.д., проф. Ражабова Мавжуда Абдуллаевна, ю.ф.д., проф. Зуфаров Рустам Ахмедович, ю.ф.д., проф. Тахиров Фарход, ю.ф.д., проф. Исмоилов Исимиддин,

Matthew Light (Canada), проф. Юлдошев Рифат Раҳмаджонович (Республика Таджикистан), д.ю.н., проф. Елене Антонян Александровна (Российская Федерация), д.ю.н., проф. Джансараева Рима Ернатовна (Республика Казахстан), Кирил (Российская Федерация)

12.00.09 - Жиноят процесси. Криминалистика. тезкор-қидириув хуқуқ ва суд экспертизаси / Уголовный процесс, криминалистика, оперативно-розыскное право и судебная экспертиза / Criminal procedure, criminalistics, operative-search law and judicial examination

Ю.ф.д., проф. Иноғомжонова Зумратхон Фатхуллаевна, ю.ф.д., проф. Пўлатов Юрий Сайфиевич, ю.ф.д. Мухиддинов Фахридин, ю.ф.д., проф. Тўлаганова Гулчехра Захитовна, ю.ф.д. Миразов Даврон

Kevin Curtin (USA), Jurgen Maurer (Germany), д.ю.н., проф. Стойко Николай Генадьевич (Российская Федерация), Проф. Рыжаков Александр Петрович (Российская Федерация), д.ю.н., проф. Зайнiddин Искандаров (Республика Таджикистан), Проф. Сергей Пен (Республика Казахстан), доц. Алексей Пурс (Республика Беларусь)

12.00.10 - Халқаро хуқуқ / Международное право / International law

ю.ф.д., проф. Исмоилов Баҳодир, ю.ф.д., проф. Маткаримов Гулчехра, ю.ф.д., проф. Юлдашева Говхержан

Alexander Trunk (Germany)

Мусаххих: Нурмуҳаммад Ҳамидов

Дизайн - саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Кудрявцев Игорь Владимирович КЛАССИФИКАЦИЯ, СТРУКТУРА И ФУНКЦИИ ПРАВОВОГО СОЗНАНИЯ.....	5
2. Донаев Бобуржон Иномжон ўғли ДАВЛАТ ХИЗМАТЧИЛАРИНИ РОТАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ХУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....	15
3. Ismoilov Bekjon Salihovich NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLAR TA'LIMIDA XALQARO HUJJATLARNING AHAMIYATI HAMDA ULARNING IJTIMOIY-HUQUQIY TAHLILI.....	22
4. Хамдамова Фирзуза Уразалиевна ДОСТИЖЕНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ: «НИКТО НЕ ДОЛЖЕН ОСТАТЬСЯ БЕЗ ВНИМАНИЯ».....	31
5. Мусаев Қодирбек Абдуқодирович ФУҚАРОЛИК ХУҚУҚИДА БИТИМНИНГ ҲАҚИҚИЙ ЭМАСЛИГИНИНГ ХУҚУҚИЙ АСПЕКТЛАРИ.....	38
6. Туррабоев Ихтиёржон Қобилович ВАЛЮТА ҚОНУНЧИЛИГИНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ: ЎЗБЕКИСТОН ТАЖРИБАСИ.....	46
7. Бабаев Джахонгир Исмаилбекович ИСТЕЙМОЛЧИЛАР ХУҚУҚЛАРИНИ БУЗГАНЛИК УЧУН ФУҚАРОЛИК-ХУҚУҚИЙ ЖАВОБГАРЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	53
8. Гафуров Фарход Рашидович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДАН ЭЛЕКТРОН ВАЛЮТА ҚИММАТЛИКЛАРИНИ НОҚОНУНИЙ РАВИШДА ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАРГА ОЛИБ ЧИҚИБ КЕТИЛИШНИ ОЛДИНИ ОЛИШ ЧОРАЛАРИ ХУСУСИДА.....	63
9. Илмуратов Миракбар Усмонович ЖАЗОНИНГ МАЗМУН ВА МОҲИЯТИГА ДОИР ИЛМИЙ ҶАРАШЛАР.....	71
10. Садикова Ёрқиной Салижоновна, Носирова Дилангиз Акбаровна ПОРАХҮРЛИК ЖИНОЯТЛАРИГА ҚАРШИ КУРАШИШИНИНГ ТАРИХИ.....	79
11. Садриддинов Шоҳруҳ Садриддин ўғли ҚИМОР ВА ТАВАККАЛЧИЛИККА АСОСЛАНГАН БОШҚА ЎЙИНЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ҲАМДА ЎТКАЗГАНЛИК УЧУН ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ.....	86
12. Рахмонов Шухрат Наимович, Хамдамова Фирзуза Уразалиевна МЕЖДУНАРОДНЫЕ ИНИЦИАТИВЫ УЗБЕКИСТАНА ПО УКРЕПЛЕНИЮ РЕГИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ.....	94

ХУҚУКӢ ТАД҆ИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ JOURNAL OF LAW RESEARCH

12.00.03-ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

Бабаев Джаконгир Исмаилбекович,
Тошкент давлат юридик
университети профессори,
Юридик фанлар номзоди
E-mail: jahongirbabaev76@mail.ru

ИСТЕММОЛЧИЛАР ХУҚУҚЛАРИНИ БУЗГАНЛИК УЧУН ФУҚАРОЛИК-ХУҚУҚИЙ ЖАВОБГАРЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

For citation: Babaev Djakhongir Ismailbekovich. ISSUES OF IMPROVING CIVIL LIABILITY FOR VIOLATIONS OF CONSUMER RIGHTS. Journal of Law Research. 2021, 6 vol., issue 8, pp. 53-62

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2021-8-7>

АННОТАЦИЯ

Истеъмолчи хуқукини таъминлашда юридик жавобгарлик алоҳида ўрин тутади. Истеъмолчининг сифатли товар, иш ва хизматга бўлган хуқукининг бузилиши ёки унга тегишли ахборотни тақдим этилмаслиги ёхуд истеъмолчининг бошқа хуқуқлари бузилиши ишлаб чиқарувчи, сотовучи, хизмат кўрсатувчи ва иш бажарувчиларга нисбатан муайян жавобгарликни вужудга келтиради. Юридик жавобгарлик турларидан эса фақат фуқаролик-хуқуқий жавобгарлик истеъмолчининг манфаатларига бевосита хизмат қиласи ҳамда унинг бузилган хуқуқларини тиклашга қаратилади. Шу боис истеъмолчи хуқуқларини бузилганида қўлланиладиган фуқаролик-хуқуқий жавобгарлик чоралари доирасини аниқлаш, савдо ва хизмат кўрсатишнинг масофавий ва онлайн шакллари кенгайиб бораётган ҳозирги шароитда истеъмолчи хуқуқларини таъминлай оладиган мақбул чораларни қўллаш истиқболларини тадқиқ этиш долзарбdir. Қолаверса, истеъмолчи хуқуқларини ҳимоя килишда қўлланиладиган анъанавий фуқаролик-хуқуқий жавобгарлик чоралари билан бирга, мажбуриятни аслича бажариш, жавобгарликнинг муқобил чораларини қўллаш имкониятларини илмий-амалий жиҳатдан таҳлил этиш муҳим аҳамиятга эга.

Калит сўзлар: истеъмолчи, буюртмачи, ижрочи, сотовучи, сифатли товарга бўлган хукуқ, зарарни қоплаш, неустойкани ундириш, фуқаролик-хуукий жавобгарлик.

Бабаев Джаконгир Исмаилбекович,
Профессор Ташкентского государственного
юридического университета,
Кандидат юридических наук
E-mail: jahongirbabaev76@mail.ru

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НАРУШЕНИЕ ПРАВ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ

АННОТАЦИЯ

Юридическая ответственность играет особую роль в обеспечении прав потребителей. Нарушение права потребителя на качественные товары, работы и услуги или непредставление соответствующей информации или нарушение других прав потребителя влечет за собой определенную ответственность перед производителем, продавцом, поставщиком услуг и подрядчиком. Из видов юридической ответственности только гражданская ответственность напрямую служит интересам потребителя и направлена на восстановление его нарушенных прав. Поэтому важно определить объем гражданской ответственности за нарушение прав потребителей, изучить перспективы принятия соответствующих мер по обеспечению прав потребителей в современных условиях расширения удаленных и онлайн-форм торговли и услуг. Кроме того, помимо традиционных мер гражданской ответственности при защите прав потребителей, важно научно и практически проанализировать возможность реализации обязательства, применения альтернативных мер ответственности.

Ключевые слова: потребитель, заказчик, исполнитель, продавец, право на качественный товар, возмещение убытков, взыскание неустойки, гражданско-правовая ответственность.

Babaev Djakhongir Ismailbekovich,
Professor of Tashkent State University of Law,
Candidate of Legal Science
E-mail: jahongirbabaev76@mail.ru

ISSUES OF IMPROVING CIVIL LIABILITY FOR VIOLATIONS OF CONSUMER RIGHTS

ANNOTATION

Legal liability plays a special role in ensuring consumer rights. Violation of the consumer's right to quality goods, works and services or failure to provide relevant information or violation of other consumer rights entails certain liability to the manufacturer, seller, service provider and contractor. Of the types of legal liability, only civil liability directly serves the interests of the consumer and is aimed at restoring his violated rights. Therefore, it is important to determine the scope of civil liability for violation of consumer rights, to study the prospects for taking appropriate measures to ensure consumer rights in modern conditions of expanding remote and online forms of trade and services. In addition, in addition to traditional measures of civil liability in the protection of consumer rights, it is important to scientifically and practically analyze the possibility of implementing the obligation, applying alternative measures of liability.

Keywords: consumer, customer, executor, seller, the right to quality goods, compensation for damages, recovery of penalties, civil liability.

Истеъмолчининг ҳуқуқлари бузилиши натижасида белгиланадиган фуқаролик-ҳуқуқий жавобарлик чораларидан энг асосийси бу етказилган зарарни қоплаш ҳисобланади. Зарар деганда, ҳуқуқи бузилган шахснинг ҳуқуқини тиклаш учун қилган ёки қилиши лозим бўлган харажатлари, унинг мол-мулки йўқолиши ёки шикастланиши (ҳақиқий зарар), шунингдек, бу шахс ўз ҳуқуқлари бузилмаганда одатдаги фуқаролик муомаласи шароитида олиши мумкин бўлган, лекин ололмай қолган даромадлари (бой берилган фойда) тушунилади (ФКнинг 14-моддаси). Истеъмолчининг ҳуқуқлари бузилиши натижасида унга етказилган зарар таркибига ФК 14-моддаси 1-кисмининг сўнгидаги баён этилган чора кирмайди. Яъни истеъмолчига етказилган зарарни ҳисоблашда бой берилган фойда эътиборга олинмайди. Чунки истеъмолчи фойда чиқариб олиш ниятида эмас, истеъмол қилиш ниятида товар сотиб олади ёки иш ва хизматга буюртма беради («Истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Конуннинг 1-моддаси).

Истеъмолчи иштирок этадиган шартномаларда истеъмолчининг хуқуқлари бузилиши натижасида унга етказилган зарарни қоплаш хусусида маҳсус қоидалар белгиланган. Масалан, чакана олди-сотди шартномасида сотувчининг зарарни қоплаш мажбурияти унинг мажбуриятни асл ҳолида бажаришдан озод қиласлиги ҳақида қоида мустаҳкамланган бўлса (ФКнинг 436-моддаси), энергия таъминоти шартномасида эса етказилган ҳақиқий зарарни қоплаш ҳолатлари белгиланган (ФКнинг 477-моддаси), банк омонати шартномасида эса, банк омонатчига фоизлар тўлаши билан келтирилган зарарни қоплаши лозимлиги баён этилган (ФКнинг 767-моддаси).

Маълумки, фуқаролик хуқуқи назариясида зарап ва зиён тушунчалари фарқланади. Фуқаролик кодексининг 234-моддасида ҳам деликт мажбуриятлар–зиён етказиш натижасида вужудга келадиган мажбуриятлар деб номланади. Истеъмолчига етказилган зарапни қоплаш шартномали мажбуриятларга хос ҳолат бўлса, истеъмолчига етказилган зиённи қоплаш деликт мажбуриятларига хос ҳолат сифатида эътироф этилади.

Истеъмолчилар хуқуқларини бузганлик учун фуқаролик-хуқуқий жавобгарликни қўллаш ҳар бир шартноманинг хусусиятларидан ва шартнома шартларидан келиб чиқиб белгиланади. Масалан, чакана олди-сотди шартномасида истеъмолчи хуқуқларини бузганлик учун фуқаролик-хуқуқий жавобгарликни қўллаш қонун хужжатларida аниқ ифодаланган бўлса, энергия таъминоти шартномасида истеъмолчи хуқуқлари бузилганда фуқаролик-хуқуқий жавобгарликни татбиқ этиш бир қатор мураккабликни туғдиради. Бундай ноқулайлик бир неча истеъмолчиларга битта умумий тармоқ орқали энергия етказиб берилиши билан боғлиқ бўлади. Масалан, битта тармоқдаги истеъмолчилардан бир нечтасининг энергия ҳақини тўламаслиги оқибатида энергия билан таъминловчи ташкилот энергия етказиб беришни маълум муддатга тўхтатиб туриши натижасида энергия ҳақини ўз вақтида тўлаган истеъмолчиларнинг хуқуқлари бузилади. Амалиётда бундай ҳолатларда энергия билан таъминловчи ташкилотларнинг жавобгарлиги ҳолатлари кузатилмайди. Фикримизча, бу ҳолатда энергия билан таъминловчи ташкилотлар истеъмолчининг хуқуқлари ва қонуний манфаатларини бузганлиги учун чекланган жавобгарликни белгиланганлиги (ФКнинг 477-моддаси) уларни жавобгарликка тортилишдан озод қиласи. Зоро, қўпчилик ҳолатларда энергия билан таъминловчи ташкилотларнинг истеъмолчи хуқуқларини бузишда айбор эканликларини исботлаш қийин кечади. Чунки энергия билан таъминлаш шартномасининг предмети ҳисобланган энергия турларининг деярли барчаси хавфли хоссаларга эга ашёлар саналиши, уларни етказиб беришнинг мураккаб техник ва механик қоидаларга асосланиши кўплаб форс мажор ҳолатларига сабаб бўлади. Бу эса ўз навбатида энергия билан таъминловчи ташкилотларнинг айблилиги масаласини аниқлаш жараёнини мураккаблаштиради.

«Истеъмолчиларнинг хуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Конуннинг 20-моддасига мувофик, товар (иш, хизмат)нинг тузилишига, ишлаб чиқарилишига, таркибига боғлиқ бўлган ва бошқа нуқсонлари, шунингдек, истеъмолчининг ҳаёти, соғлиғи ёки мол-мулкининг хавфсизлигини таъмин эта олмайдиган материаллар, ускуналар, асбоб-анжомлар, мосламалар ёки бошқа воситалар қўлланилиши оқибатида истеъмолчининг ҳаёти, соғлиғи ёки мол-мулкига етказилган зарар сотувчи (ишлаб чиқарувчи, ижрочи) томонидан қопланиши лозим.

Конун истеъмолчига товар (иш, хизмат)нинг нуқсонлари туфайли етказилган зарар учун мулкий жавобгарликни вужудга келтирувчи ҳолатлар ва бунинг натижасида қопланиши зарур бўлган оқибатларни келтириб ўтади. Бу ҳолатда биринчи навбатда, товарнинг қуидаги жиҳатларидаги нуқсонлар учун жавобгарликни белгилайди:

- 1) товарнинг тузилишидаги;
- 2) товарнинг ишлаб чиқарилишидаги;
- 3) товарнинг таркибидаги;
- 4) товарнинг бошқа жиҳатларидаги нуқсонлар.

Одатда товарнинг тузилиши деганда, унинг белигиланган шакли-шамойили, мавжуд стандартларга мослиги, муайян тассаввур доирасидалиги, тегишли мақсад учун фойдаланиладиган товар туркумидаги бошқа товарларга ўхшашлиги тушунилади. Масалан,

оддий пиёла ёки ручканинг тузилишини тассаввур қиладиган бўлсак, пиёла конуссимон шаклдаги атрофи яssi қилиб ишланган суюқлик истеъмол қилишга мўллажалланган буюм ҳисобланса, ручка ўз шакли-шамойилига кўра қўлда ёзиш учун қулай бўлган ашё ҳисобланади.

Истеъмолчига топширилган товарда нуқсоннинг мавжудлигининг ўзи истеъмолчи томонидан унга зарарни қоплашни талаб қилишга асос бўлади. Товарнинг ишлаб чиқарилишидаги нуқсони бу товар (айниқса, маҳсус идиш ва ўрамда сотиладиган товарларда)даги, уни ишлаб чиқариш жараёнинда вужудга келадиган, лекин оддий кўздан кечириш жараёнинда аниқлашнинг имкони бўлмаган камчиликлари ҳисобланниб, товардаги бундай нуқсонлар у ишлаб чиқарилиб сотувчиларга топширилишидан олдин вужудга келган бўлиши керак. Ишлаб чиқарувчи товарда вужудга келган камчилик(нуқсон)ни ишлаб чиқарилиши давомида билган ёки билмаганидан қатъий назар истеъмолчи олдида жавобгардир. Зоро, бундай нуқсон товар ишлаб чиқарилиш жараёнидаги камчилик ва товар ишлаб чиқарувчининг ишга бўлган нотўғри муносабатидан келиб чиқсан ҳисобланади.

Умумий қоидага кўра, ишлаб чиқарувчи истеъмолчилар хукуқлари ва манфаатлари устунлиги тамойилидан келиб чиқсан ҳолда товар ишлаб чиқариши лозим. Шу муносабат билан қонун чиқарувчи товарнинг ишлаб чиқарилишидаги нуқсонлар учун жавобгарлик ҳолатини белгилайди. Аммо бундай меъёрнинг мавжудлиги истеъмолчи хукуқ ва манфаатларининг бузилмаслиги учун унга қарши турган барча шахсларнинг масъуллигини кафолатлади.

Сотувчи (ишлаб чиқарувчи, ижрочи) зарарни қоплаши лозим бўлган ҳолат сифатида қонун истеъмолчининг ҳаёти, соғлиғи ёки мол-мулкининг хавфсизлигини таъмин эта олмайдиган материаллар, ускуналар, асбоб-анжомлар ёки бошқа воситалар қўлланилиши оқибатида истеъмолчининг ҳаёти, соғлиғи ёки мол-мулкига етказилган зарарни келтириб ўтади. Истеъмолчига тақдим этилаётган ҳар қандай товар, иш, хизмат ёки бошқа нарсалар унинг ҳаёти, соғлиғи ва мол-мулкига зарап етиши хавфини туғдирмаслиги лозим. Шу жумладан, иш бажариш ёки хизмат кўрсатишида ижрочи томонидан қўлланилаётган материаллар, ускуналар, асбоб-анжомлар ва бошқа воситалар (масалан, иш бажаришда ижрочи томонидан фойдаланилаётган транспорт воситаси ёки бошқа ошиқча хавф манбаи) ҳам истеъмолчининг юқорида санаб ўтилган субъектив хукуқларига зарап етказмаслиги зарур.

ФКнинг 1018-моддасига мувофиқ, товар нуқсонлари оқибатида етказилган зарап жабрланувчининг танловига кўра товарнинг сотувчиси ёки тайёрловчиси томонидан қопланиши лозим.

Иш(хизмат)нинг нуқсонлари оқибатида етказилган зарап ишни бажарган ёки хизматни кўрсатган шахс (ижрочи) томонидан қопланиши лозим. Зоро, зарап истеъмолчига айнан шу шахслар томонидан етказилади. Бундан ташқари, истеъмолчи билан муносабатга киришган томонлар ҳам сотувчи (ишлаб чиқарувчи) ва ижрочи (пудратчи, масалан, майший пудрат шартномасида истеъмолчи билан айнан пудратчи шартномавий муносабатга киришади) деб айтилади.

Юқорида санаб ўтилган товарнинг сифатига нисбатан бузилиш ҳолатларини аниқлаш усууллари ҳам муҳим аҳамиятга эга. Бугунги товар сифатини аниқлашда товарнинг ҳар қандай усуlda сотилганлиги ҳамда уни сифатига оид қоидаларнинг белгиланганлигига эътибор қаратиш лозим. Чунки товар нафақат сотувчи ёки унинг вакили бўлган жисмоний шахс томонидан балки, турли ускуналар ёки сунъий ақллар орқали ҳам сотилиши мумкин [1].

Фикримизча, бу тартиб анча ўринли бўлиб, товар сифатининг бу таҳлит текширилиши низоли ҳолатни тўғри ҳал қилишда муҳим ўрин тутади.

Сотувчи (ишлаб чиқарувчи, ижрочи) билан шартнома муносабатларига киришган-киришмаганидан қатъий назар, ҳар қандай истеъмолчи товар (иш, хизмат)нинг нуқсони туфайли етказилган зарап қопланишини талаб қилиш хуқуқига эга («Истеъмолчиларнинг хукуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Қонун 20-моддасининг 2-қисми).

Истеъмолчига етказилган зарап таркибиға сотиб олинган товар(иш, хизмат)ларнинг нуқсонлари, кам чиқиши, нобуд бўлиши ёки унинг ана шу товарни яхшилаш учун қиладиган ҳаражатлари, нуқсонли товар туфайли унинг таъмирлаш (асл ҳолига келтириш), ўрнини

қоплаш, шунингдек истеъмолчи соғлигига етказилган шикастни ҳамда унга етказилган маънавий зарарни киритиш мумкин.

Умумий қоидага кўра, истеъмолчи ҳуқуқларини бузганлик учун етказилган зарарни қоплаш билан бирга қуйидаги фуқаролик-хуқуқий жавобгарлик чоралари ҳам қўлланилиши мумкин:

- 1) шартномада ёки қонунда белгиланган неустойкани тўлаш;
- 2) бурчни натура ҳолида бажариш ва қўшимча равишда жарима тўлаш;
- 3) мажбуриятни қарздорнинг (биз кўриб чиқаётган масалада эса сотувчи(ишлаб чиқарувчи, ижрочи)) ҳисобидан бажариш;
- 4) товар (иш ёки хизмат)даги нуқсонларни текинга бартараф этиш билан бирга етказилган зарарни қоплашни ҳам талаб қилиш.

Ушбу жавобгарлик чораларининг барчаси истеъмолчининг хоҳиш-иродаси ёки қонун ва шартномага мувофиқ ҳамда мажбурият моҳиятидан келиб чиқиб белгиланади. Масалан, ишдаги ёки хизматдаги нуқсонларни қарздорнинг маблағлари ҳисобидан бошқа шахсга бажартириш мажбуриятни қарздор ҳисобидан бажариш ҳисобланади ва бунда қонун адолат ва қонунийлик мезонларидан келиб чиқиб, мажбурият қарздор ҳисобидан учинчи шахслар томонидан бажарилганда оқилона муддатларда ва оқилона баҳоларда бажарилиши лозимлигини белгилайди.

Истеъмолчининг ҳаёти, соғлиги ёки мол-мулкига етказилган зарар, агар у норматив хужжатларда назарда тутилган товарнинг хизмат (яроқлилик) муддати мобайнида, бундай муддат белгиланмаган тақдирда эса, товар ишлаб чиқарилган (иш, хизмат қабул қилинган) вақтдан эътиборан ўн йил мобайнида юзага келган бўлса, қопланиши лозим.

Сотувчи (ишлаб чиқарувчи, ижрочи) зарарни бартараф қилиб бўлмайдиган куч ёки фойдаланиш, сақлаш ёхуд ташишнинг белгиланган қоидалари истеъмолчи томонидан бузилиши туфайли етказилганлигини исботласа, у жавобгарликдан озод қилинади.

Қонун сотувчи(ишлаб чиқарувчи, ижрочи)нинг жавобгарликдан озод қилинишининг қуйидаги ҳолатларини келтириб ўтади:

- 1) зарар бартараф этиб бўлмайдиган куч натижасида етказилган бўлса;
- 2) истеъмолчи товар(иш, хизмат)дан фойдаланиш, сақлаш ёхуд ташишнинг белгиланган қоидаларини бузса.

Дарҳақиқат, бартараф этиб бўлмайдиган куч (табиий оғатлар: сув тошқини, зилзила, шамол, дўл ва ҳ.к.) натижасида товарда нуқсон вужудга келиб истеъмолчига зарар етказилган бўлса, бунинг учун сотувчи (ишлаб чиқарувчи, ижрочи) жавобгар бўлмайди.

Иш бажариш (хизмат кўрсатиш) жараёнида аниқланган нуқсонларни бартараф этиш муддатлари шартномада белгилаб қўйилади. Бажарилган иш (кўрсатилган хизмат)даги нуқсонлар, агар шартномада бирмунча қисқароқ муддат белгиланмаган бўлса, истеъмолчи талаб қилган кундан эътиборан йигирма кун ичидаги ижрочи томонидан бартараф этилиши керак. Нуқсонлар белгиланган муддатда бартараф этилмаган, шунингдек иш бажаришни (хизмат кўрсатишни) бошлаш ва тугаллаш кечикирилган тақдирда, ижрочи истеъмолчига ҳар бир кечикирилган кун, соат учун (агар муддат соатларда белгиланган бўлса) иш (хизмат) қийматининг ёки буюртма қийматининг (агар унинг қиймати алоҳида белгиланмаган бўлса) бир фоизи микдорида неустойка (пеня) тўлайди.

Истеъмолчи ундириб олган неустойка (пеня) суммаси иш бажариш (хизмат кўрсатиш)нинг алоҳида тури баҳосидан ёки буюртманинг умумий баҳосидан ортиқ бўлиши мумкин эмас.

Бажарилган ишдаги нуқсонларни бартараф этиш кечикирилганлиги учун ижрочи тўлаган неустойка (пеня) қопланиши лозим бўлган зарар ҳисобига кирмайди.

Ижрочининг мажбуриятини умуман ёки лозим даражада бажармаганлик учун неустойка (пеня) тўлаши ва зарарни қоплаши уни мажбуриятни асл ҳолида бажаришдан озод этмайди.

Истеъмолчидан қабул қилиб олинган ашё (материал) йўқолган, ишдан чиқсан, унга путур етган тақдирда ёки истеъмолчининг материалидан фойдаланиб бажарилган ишда

жиддий нұқсонлар бўлса ёки у бузиб бажарилган тақдирда ижрочи истеъмолчига айнан ўхшаш сифатли ашёни қайтариши (ўзининг айнан ўхшаш сифатли материалидан иш бажариши ёки хизмат кўрсатиши), бунинг имконияти бўлмаган тақдирда эса, ашёнинг (материалнинг) талаб қўйилган пайтдаги қийматини икки баравар қилиб тўлаши шарт. Ижрочи томонидан ишлар бажариш ва хизматлар кўрсатиш учун қабул қилиб олинаётган ашё (материал) қиймати шартнома тузиш пайтида томонларнинг келишувига мувофиқ белгиланади.

Иш(хизмат)да жиддий нұқсонлар мавжуд бўлганида ёки шартнома талаблари жиддий бузилганида, шунингдек ашё (материал) йўқолган, ишдан чиққан, унга путур етган тақдирда истеъмолчи билан ҳисоб-китоб иш (хизмат)нинг ёки материалнинг шартномани бекор қилиш пайтидаги ошган нархини ҳисобга олган ҳолда амалга оширилади [2].

Ижрочи шартномани ижро этишга ўз вақтида киришмаса, яъни турли важлар билан ишни бажаришга киришишни орқага сурса ёхуд иш бажаришни жуда секинлик билан олиб боришидан, унинг ишни белгиланган муддатда бажара олмаслиги аён бўлиб қолса, истеъмолчи шартномадан бир томонлама воз кечишга ва ўзига етказилган зарарни қоплашни талаб қилишга ҳақли.

Шартномани ижро этишга ўз вақтида киришилмаган ва шартноманинг белгиланган муддатда бажарилмаслиги аён бўлиб қолган ҳолларда ижрочи истеъмолчига етказилган зарарни қоплайди. Бунда зарар микдори ва ҳажми истеъмолчи томонидан исботланиши зарур. Бу ҳолатда фақатгина истеъмолчига етказилган ҳақиқий зарар ундирилади. Бой берилган фойда иш бажариш, хизмат кўрсатиш шахсий манфаатлар, уй-рўзғор ва тадбиркорлик билан боғлиқ бўлмаган бошқа мақсадларни кўзлаганлиги учун ҳисобга олинмайди [5-11]. Истеъмолчига етказилган зарар таркибига унинг ишни бажариш учун қилган харажатлари, сотиб олган материаллари(ишни бажариш учун), ишнинг бажарилишини кутиб ўтказган вақти, ижрочини чақириб келишга бўлган ҳаракатлари киради. Агар қонун ҳужжатларида ёки шартномада ўзгача тартиб назарда тутилган бўлмаса, зарарни аниқлашда мажбурият бажарилиши керак бўлган жойда, қарздор кредиторларнинг талабларини ихтиёрий қаноатлантирган кунда, борди-ю талаб ихтиёрий қаноатлантирилган бўлмаса, даъво қўзғатилган кунда мавжуд бўлган нархлар эътиборга олинади. Суд вазиятга қараб, зарарни тўлаш ҳақидаги талабни қарор чиқарилган кунда мавжуд бўлган нархларни эътиборга олган ҳолда қаноатлантириши мумкин(ФК 324-моддасининг 2-қисми).

Ўзбекистон Республикаси «Истеъмолчиларнинг хуқуқларини химоя қилиш тўғрисида»ги Қонуни ижчининг шартнома шартларини бузиши ва иш бажарилганда нұқсонларга йўл қўйиши ҳолатлари учун истеъмолчига бир неча хукуқларини талаб қилиш имконини беради. Яъни ижрочи қўйидаги ҳолатлар учун истеъмолчи олдида жавобгардир:

1. Шартнома шартларини иш(хизмат)ни ёмонлаштирган даражада жиддий бузган бўлса;
2. Иш (хизмат)да бошқа жиддий нұқсонларга йўл қўйган бўлса.

Ижчининг жавобгарлигини ифодаловчи бу икки ҳолатдаги “жиддий бузиш” ва “жиддий нұқсон” иборалари ўзига хос юридик мазмунга эга. ФК 382-моддасининг 2-қисмига мувофиқ, тарафлардан бирининг шартномани бузиши иккинчи тарафга у шартнома тузишда умид қилишга ҳақли бўлган нарсадан кўп даражада маҳрум бўладиган қилиб зарар етказиши шартномани жиддий бузиш ҳисобланади. “Жиддий нұқсон” ибораси ҳам худди “жиддий бузиш” иборасидек мазмунга эга бўлиб, жиддий нұқсон деганда тарафлардан бирининг ишни бажаришдаги йўл қўйган нұқсони иккинчи тарафга шартнома тузишда умид қилишга ҳақли бўлган нарсалардан кўп даражада маҳрум бўладиган қилиб зарар етказиши тушунилади. Жиддий бузиш ва нұқсонлар истеъмолчиларнинг ижрочи билан шартнома тузишдан умид қилишга ҳақли бўлган нарсадан маҳрум этиши билан бирга истеъмолчида қуйидаги хукуқларни вужудга келтиради:

- а) нұқсонлар бепул бартараф этилишини;
- б) бажарилган иш(кўрсатилган хизмат) баҳоси нұқсонга мутаносиб равишда камайтирилишини;
- в) худди шундай сифатли, шу хилдаги материалдан бошқа буюм бепул тайёрлаб берилишини;

г) ишнинг такроран бажарилишини ёинки, шартномада бекор қилиниб, кўрилган зарар тўлиқ қопланишини талаб қилишга ҳақли.

Истеъмолчи ушбу талаблардан бирини ўз хоҳишига кўра ижрочи олдига қўяди. Нуқсонларни бепул бартараф этиш талаби ҳам истеъмолчи томонидан белгиланган муддатда бажарилиши керак. Агар иш истеъмолчи материаллари билан бажарилётган бўлса, унда ишдаги нуқсонларни бартараф этишнинг имкони бўлмаса, ижрочи материаллар баҳосининг ҳакини тўлайди.

Истеъмолчи ишда нуқсонлар бўлгани учун бажарилган иш(кўрсатилган хизмат)нинг баҳосини нуқсонларга мутаносиб равишда камайтирилишини талаб қилишга ҳақли. Бундай мутаносиблик тарафларнинг ўзаро келишуви билан белгиланади. Агар тарафлар келишувга эриша олмасалар, суд ишдаги вазиятга қараб баҳонинг мутаносиб камайтирилиши даражасини белгилаб беради. Баҳодаги мутаносиблик нуқсоннинг бажарилган иш учун аҳамияти, уни бартараф этиш учун кетадиган харажатлар ва бошқа ҳолатларни ҳисобга олган ҳолда ўлчанади.

Ижрочи шартнома шартларини иш(хизмат)ни ёмонлаштирадиган даражада бузиши ёки ишда бошқа жиддий нуқсонларга йўл қўйиши натижасида истеъмолчи худди шундай сифатли шу хилдаги материалдан бошқа буюмни бепул тайёрлаб берилишини талаб қилишга ҳақлидир. Масалан, истеъмолчи олиб келган “драп” материалдан костюм-шим тикиш вақтида ижрочи шимнинг ўлчамини нотўғри бичади. Шунда истеъмолчи айнан шу сифатдаги, шу хил (ранг)даги “драп”дан энди костюм-шим эмас, балки куртка (ёки пальто) тикиб беришни талаб қилишга ҳақли бўлади. Албатта, бунда куртка учун кетадиган материалнинг ўлчами ўзгарса, истеъмолчи уни қоплаши зарурдир. Зоро, бунда ишни бажариш учун зарур бўлган материалнинг ўлчами ўзгармоқда. Агар материалнинг миқдори ўзгармаса ижрочи истеъмолчи айтган буюмни қонун талабига мувофиқ бепул тайёрлаб бериши керак.

Истеъмолчи ишдаги жиддий бузилиш ва нуқсонлар туфайли ишни умуман янгидан бошлиш ҳамда такроран сифатли ва лозим даражада бажарилишини талаб эта олади. Конунда белгиланганидек, ижрочи (албатта, ишни дастлаб бажарганда нуқсонлари билан бажарган шахс) ишни такроран бепул бажариши зарур. Бу ижрочининг мажбуриятидир.

Истеъмолчининг шартномани бекор қилиниб, кўрилган зарарни тўлиқ қопланишини талаб қилишга бўлган хуқуки қонунда ва ФКнинг 382-моддасида белгиланган. Бундан ташқари, ижрочи истеъмолчининг нуқсонларни бепул бартараф этиш, бажарилган иш(кўрсатилган хизмат) баҳосини нуқсонларга мутаносиб равишда камайтириш, худди шундай сифатли, шу хилдаги материалдан бошқа буюмни бепул тайёрлаб бериш, ишни такроран бажариш талабини рад этиши ҳам шартноманинг бекор қилиниши ва истеъмолчига етказилган зарарнинг тўлиқ қопланишига олиб келади.

Ижрочи ишни бажаришда нуқсонларга йўл қўйганда истеъмолчи нафақат муайян талблардан бирини танлаш хуқуқига балки аниқ миқдордаги пул суммасини ундириш хуқуқига ҳам эга бўлади. Ижрочи истеъмолчининг талаби билан ёки қонун ва шартномада белгиланган муддат давомида нуқсонларни бартараф этмаса, шунингдек иш бажаришни бошлиш ва тугаллашни кечиктириса, кечиктирилган ҳар бир кун, соат учун (агар муддат соатларда белгиланган бўлса) иш қийматининг ёки буюртма баҳосининг (агар унинг қиймати алоҳида белгиланмаган бўлса) 1% миқдорида истеъмолчига неустойка (пеня) тўлайди.

Ишдаги нуқсонларни бартараф этиш кечиктирилганлиги учун истеъмолчига неустойка тўлашдан ташқари ижрочи унга етказилган зарарни ҳам қоплаши зарур. Бунда ижрочи тўлаган неустойка (пеня) қопланиши зарур бўлган зарар ҳисобига кирмайди. Яъни неустойка ва зарар алоҳида-алоҳида ҳолда ҳисобланиши ва тўланиши лозим.

Умумий қоидага кўра, неустойканинг тўланиши ва зарарнинг қопланиши қарздорни асосий мажбуриятни бажаришдан озод этмайди.

Ҳар қандай ҳолда ҳам ижрочи ўз зиммасидаги ишни бажариши (хизмат кўрсатиши) зарур. Агар ижрочи ўз мажбуриятини бажармаса ёки унинг бажариш имконияти (касаллиги, хизмат сафаридалиги ва ҳ.к.) мавжуд бўлмаган ҳолатларда ФКнинг 328-моддасига мувофиқ, мажбурият қарздор ҳисобидан бажарилади. Яъни қарздор ашёни тайёрлаш ва кредиторга мулк

қилиб, хўжалик юритишга ёки оператив бошқариши, ашёни фойдаланиш учун кредиторга бериши, ёхуд унинг учун муайян ишни бажариш ёки унга хизмат кўрсатиш мажбуриятини бажармаган тақдирда кредитор, агар қонун ҳужжатларидан, шартнома ёки мажбурият моҳиятидан бошқа тартиб англашилмаса, учинчи шахсларга мажбуриятни оқилона муддатда оқилона баҳоларда ижро этишини топширишга ёинки уни ўз кучлари билан бажаришга ҳамда қарздордан қилинган зарур харажатларни ва бошқа зарарни талаб қилишга ҳақли.

Истеъмолчидан қабул қилиб олинган ашёning йўқолиши қандай ҳолатларда содир бўлганидан қатъий назар жавобгарлик ижроининг зиммасида бўлади. Бу ҳолатда истеъмолчининг ашёси ижроига топширилганлиги тасдиқланиши зарур. Бундай тасдиқ ижрои томонидан истеъмолчига ашё ундан қабул қилинаётган пайтда тегишли ҳужжатларнинг берилиши орқали амалга оширилади. Масалан, майший пудрат шартномаси бўйича иш буюртмачи материалидан фойдаланилиб бажарилса, шартнома тузилаётганда буюртмачига пудратчи томонидан бериладиган паттада ёки бошқа ҳужжатда материалнинг аниқ номи, таърифи ва тарафларнинг келишуви бўйича белгиланадиган баҳоси кўрсатилиши керак (ФКнинг 661-моддаси).

Истеъмолчидан қабул қилиб олинган ашёга путур етиши деганда, ашёning сифати, муайян ҳолати, иш учун яроқлилик жиҳати бузилганлиги тушунилади. Масалан, тўн (чопон) тикиб бериш учун ижроига топширилган пахтанинг ёмғир тагида қолиши, унинг ишдан чиқишини ифодалайди. «Ишдан чиқиши» ибораси ашёning тегишли иш учун умуман яроқсизлигини билдиrsa, «путур етиши» ибораси ашёning сифат, сон ва миқдор жиҳатдан қийматининг пасайишини билдиради [3].

Ушбу салбий оқибатлар учун қонун ижроига нисбатан қуйидаги мажбуриятларни юклайди:

- 1) истеъмолчига айнан ўхшаш сифатли ашёни қайтариш;
- 2) ўзининг айнан ўхшаш сифатли материалидан белгиланган ишни бажариш ёки хизматни кўрсатиш;
- 3) юқоридаги икки ҳолатни бажаришнинг имкони бўлмаганда, ашё(материал)нинг талаб қўйилган пайтдаги қийматини икки баравар қилиб тўлаш.

Истеъмолчига айнан ўхшаш сифатли ашёни қайтариши мажбурияти одатда турга хос аломатлари билан белгиланадиган ашёларга путур етказилганда қўлланилади. Истеъмолчининг хусусий аломатлари билан белгиланадиган ашёсига путур етказилиши оқибатида, ашёning нобуд бўлиши ҳолатида ижрои истеъмолчига етказилган зарарни қоплаши лозим.

Истеъмолчи хукуқлари бузилганда қўлланиладиган фуқаролик-хукукий жавобгарлик чоралари сифатида татбиқ этиладиган, етказилган зарарни қоплаш, неустойка тўлаш ва маънавий зарарни ундириш истеъмолчи иштирок этадиган барча фуқаролик-хукукий муносабатлар учун хосдир.

Истеъмолчига нуқсонли товар сотилганда, иш ва хизматни тегишли даражада бажарилмаганда нафақат моддий зарарни, балки шу билан бирга маънавий зарарни ҳам қопланиши лозим. Маънавий заарар деганда, истеъмолчига қарши содир этилган хукуқбузарлик ҳаракати (ҳаракатсизлиги) оқибатида у бошдан кечирган (ўтказган) маънавий ва жисмоний (камситиш, жисмоний оғриқ, заарар кўриш, ноқулайлик ва бошқ.) азоблар тушунилади [4]. «Истеъмолчиларнинг хукуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Қонуннинг 22-моддасига мувофиқ, истеъмолчининг хукуқлари бузилиши туфайли унга етказилган маънавий заарар учун уни етказган шахс, башарти у айбдор бўлса, ҳақ тўлаши лозим. Лекин Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 1021-моддасига мувофиқ, маънавий заарар уни етказувчининг айбидан қатъий назар, заарар фуқаронинг ҳаёти ва соғлиғига ошиқча хавф манбай томонидан етказилган бўлса қопланиши лозим.

Шу ўринда ФКнинг 1021-моддаси ва «Истеъмолчиларнинг хукуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Қонуннинг 22-моддаси ўртасидаги тавофут ҳақида фикр юритиш зарур. Агар, «Истеъмолчиларнинг хукуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Қонуннинг 22-моддаси

истеъмолчига етказилган заар, заар етказувчининг айби бўлган ҳоллардагина қопланишини назарда тутса, ФКнинг 1021-моддаси заар етказувчининг айбидан қатъий назар қопланиши ҳолатини кўзда тутади. Масалан, Тошкент – Самарқанд автобуси йўловчиларидан бири, ҳайдовчининг айби бўлмаган ҳолда пешонасидан шикастланди ва пешонада чандик бўлиб қолди. Бунда шикастланган йўловчи – истеъмолчи ўзига етказилган моддий заар билан маънавий заарни қоплашни талаб этишга ҳақли.

Билдирилган фикрлардан келиб чиқиб, «Истеъмолчиларнинг хукуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Қонуннинг 22-моддасига «қонун ҳужжатларида кўзда тутилган ҳолатлар бундан мустасно» деган жумлани киритиш зарур. Бундай қўшимча, қонундаги меъёрнинг ФКдаги қоидаларга мослигини таъминлайди.

Қонуннинг 22-моддасига мувофиқ, истеъмолчига етказилган маънавий заар учун тўланадиган ҳақ микдорини суд белгилайди. Бунда маънавий заарни қоплаш микдори жабрланувчига етказилган жисмоний ва маънавий азобларнинг хусусиятига, шунингдек айб товоң тўлашга асос бўлган ҳолларда заар етказувчининг айби даражасига қараб суд томонидан аниқланади. Заарни қоплаш микдорини аниқлашда оқилоналиқ ва адолатлилик талаблари эътиборга олиниши лозим.

Жисмоний ва маънавий азобларнинг хусусияти маънавий заар етказилган ҳақиқий ҳолатлар ва жабрланувчининг шахсий хусусиятлари ҳисобга олинган ҳолда суд томонидан баҳоланади.

Юқоридаги таҳлиллардан келиб чиқиб, истеъмолчи хукуқларини бузганлик учун қўлланиладиган фуқаролик-хукуқий жавобгарлик чоралари сифатида бурчни асл ҳолида бажариш, жавобгарлик чорасини хукуки бузилган истеъмолчининг ўзи танлаши ҳамда заарни қоплашда қўшимча харажатларни ҳам ҳисобга олишни қўллаш мақсадга мувофиқлигини таъкидлаш ўринлидир.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Кирпичев А.Е. Агрегаторы товаров и услуг как новые субъекты коммерческого права // Актуальные проблемы российского права. 2018. № 2(87). – С. 57. (Kirpichev A.E. Aggregators of goods and services as new subjects of commercial law // Actual problems of Russian law. 2018. No. 2 (87). - P. 57)
2. Шлеинов А.А. Особенности гражданско-правовой ответственности в рамках защиты прав потребителей (Shleinov A.A. Features of civil liability in the framework of consumer protection) <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-grazhdansko-pravovoy-otvetstvennosti-v-ramkah-zaschity-prav-potrebiteley>
3. Бажарилган ишдаги «жиддий нуқсонлар» ва «ишнинг бузиб бажарилиши ҳолати» юқорида баён этилди. (The “serious deficiencies” in the work performed and the “state of malfunction” were described above)
4. Ўзбекистон Республикаси Олий Суди Пленумининг «Маънавий заарни қоплаш ҳақидаги қонунларни қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида»ги 2000 йил 28 апрел 7-сон Қарори. (Decree of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan No. 7 of April 28, 2000 "On Some Issues of Application of the Law on Compensation for Moral Damage")
5. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 30.06.2020 йил, 10/20/3275/1194-сон. (National database of legal documents, 30.06.2020, No. 10/20/3275/1194)
6. Микаева А.С. Проблемы правового регулирования в сети интернет и их причины // Актуальные проблемы российского права. 2016. – №9. 70-с. (Mikaeva A.S. Problems of legal regulation on the Internet and their causes // Actual problems of Russian law. 2016. - No. 9. -P.70)
7. Рыков А.Ю. Гражданско-правовое регулирование сделок в глобальной компьютерной сети “Интернет”: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 2009. – С.5-6. (Rykov A. Civil law regulation of transactions in the global computer network Internet- M., 2009.-5-6 p.)

8. Шалашова М.Е. Электронная коммерция в ЕС: новые нормы регулирования вертикальных ограничивающих соглашений в сфере Интернет – торговли // Современная конкуренция. – С. 61. (Shalashova M.E. Electronic commerce in the EU: new rules for regulating vertical restrictive agreements in the field of Internet commerce // Modern competition. - P. 61) //<https://cyberleninka.ru/article/n/elektronnaya-kommertsiya-v-es-novye-normy-regulirovaniya-vertikalnyh-ogranichivayushchih-soglasheniy-v-sfere-internet-torgovli>.
9. Рустамбеков И.Р. Интернет тармоғида фуқаролик-хуқуқий муносабатларни тартибга солиш: юрид. фан. докт. дис. ... автореф. – Тошкент: 2017. – 13 б. (Rustambekov I. Regulation of civil-legal relations on the Internet. - Tashkent: 2017. - 13 p.)
10. Мехмонов Қ.М. Компьютер дастурлари ва маълумотлар базасига оид муносабатларни фуқаролик-хуқуқий тартибга солишни такомиллаштириш: юрид. фан. бўйича фалсафа докт. (PhD) дис. ... автореф. – Тошкент: 2018. – Б. 16-17. (Mehmonov K. Improving the civil-legal regulation of relations with computer programs and databases- Tashkent: 2018. - P. 16-17)
11. Тухташев Х. Фермер хўжалигининг хуқуқий мақомини белгилашга оид илмий назарий қарашлар //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 5/S. – С. 269-277. (Tuxtashev X. Scientific theoretical views on determining the legal status of farming // Society and Innovation. - 2021. - Т. 2. - №. 5 / S. - P. 269-277)

**ХУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР
ЖУРНАЛИ
6 ЖИЛД, 8 СОН**

**ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ
ИССЛЕДОВАНИЙ
ТОМ 6, НОМЕР 8**

**JOURNAL OF LAW
RESEARCH
VOLUME 6, ISSUE 8**

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,

Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000